

УДК 347.78

DOI <https://doi.org/10.32847/ln.2019.8.06>

Бондар Н.П.

к.ю.н.,

завідувач кафедри цивільно-правових дисциплін  
та правового забезпечення підприємницької діяльності  
Харківський економіко-правовий університет

## СУЧАСНІ ТЕНДЕНЦІЇ ГАРМОНІЗАЦІЇ, АДАПТАЦІЇ ТА УНІФІКАЦІЇ ЗАКОНОДАВСТВА УКРАЇНИ ДО ЗАКОНОДАВСТВА ЄВРОПЕЙСЬКОГО СОЮЗУ У СФЕРІ АВТОРСЬКОГО ПРАВА І СУМІЖНИХ ПРАВ

**Постановка проблеми.** Унаслідок розвитку правового регулювання відносин інтелектуальної власності в ЄС стала необхідною адаптація, гармонізація та уніфікація норм законодавства країн – членів ЄС з окремих питань інтелектуальної власності, що вказує на потребу в поступовій адаптації, уніфікації та гармонізації українського законодавства у сфері інтелектуальної власності, авторського права і суміжних прав з інтелектуальним правом ЄС.

Адаптація законодавства України у сфері авторського права і суміжних прав до законодавства ЄС полягає у згуртуванні із сучасною європейською системою права, чому слугує уніфікація та гармонізація українського законодавства у сфері інтелектуальної власності, а також приведення його у відповідність до європейських стандартів.

**Огляд останніх досліджень і публікацій.** Окремі аспекти адаптації, гармонізації та уніфікації українського законодавства у сфері інтелектуальної власності досліджували В. Дроб'язко, Р. Дроб'язко, В. Муравйов, Г. Андрощук, Т. Демченко, В. Жаров, Ю. Капіца, І. Кожарська, Л. Комзюк, О. Коцюба та інші. Але поза увагою дослідників залишилася актуалізація питання розвитку адаптації, гармонізації та уніфікації законодавства у сфері авторського права і суміжних прав.

**Формулювання завдання дослідження.** Метою статті є аналіз сучасних тенденцій уніфікації, гармонізації та адаптації укра-

їнського законодавства у сфері авторського права і суміжних прав до законодавства ЄС. Перспективи цього дослідження полягають у визначенні та співвідношенні дефініції «гармонізація» із суміжними правовими поняттями адаптації та уніфікації українського законодавства, акцентуванні уваги на їх особливостях у сфері авторського права і суміжних прав.

**Виклад основного матеріалу.** Спершу необхідно зупинитися на адаптації законодавства України до законодавства ЄС, оскільки така адаптація є складовою частиною інтеграційних процесів, передумовою гармонізації та уніфікації українського законодавства, зокрема у сфері авторського права і суміжних прав, із законодавством ЄС.

Зауважимо, що адаптація – це певний процес зближення правової системи України із правовою системою ЄС. Таке зближення може здійснюватися шляхом взаємного затвердження національних стандартів, приєднання до міжнародних договорів, узгодження положень нормативно-правових актів України із приписами постанов інститутів ЄС.

Сучасне прискорення адаптації законодавства України до законодавства ЄС у сфері авторського права і суміжних прав набуває значення з огляду на виконання міжнародних зобов'язань України і завдань Угоди про партнерство та співробітництво (УПС) між Україною та ЄС [1], Закону України «Про Загальнодержавну програму адаптації законодавства

України до законодавства ЄС», Угоди між Україною та ЄС про наукове і технологічне співробітництво (далі – Програма) [2].

Конкретні заходи з адаптації законодавства, прогнозовані терміни їх виконання, обсяги видатків визначаються щорічним планом заходів із виконання Програми, який готується Координаційною радою з адаптації законодавства України до законодавства ЄС, погоджується з Комітетом ВРУ з питань європейської інтеграції і затверджується Кабінетом Міністрів України.

У Програмі закріплено, що пріоритетною сферою євроінтеграції є адаптація законодавства України до законодавства ЄС, яка визначалась як процес приведення законів України та інших нормативно-правових актів у відповідність до правової системи ЄС.

Необхідність адаптації законодавства України до законодавства ЄС виникла із підписанням Угоди про асоціацію між Україною, з однієї сторони, та Європейським Союзом і його державами-членами, з іншої сторони (далі – Угода про асоціацію) [3], підписавши яку, Україна взяла на себе зобов'язання імплементувати європейські стандарти і принципи, що стосуються прав інтелектуальної власності. Завдяки тому, що стандарти поділені за інститутами, певна увага приділена й авторському праву та суміжним правам.

Отже, у частині вирішення питань порушення прав інтелектуальної власності підкреслюється роль *acquis communautaire* (правової системи Європейського Союзу) у вітчизняній судовій практиці й доводиться необхідність застосування положень Угоди про асоціацію стосовно прав інтелектуальної власності як норм прямої дії. Національні суди у процесі розгляду спорів стосовно порушення прав інтелектуальної власності з огляду на практику ЄСПЛ мають приділяти увагу відповідному прецедентному праву Суду ЄС, як це впливає зі змісту окремих норм Угоди про асоціацію [4, с. 6].

Аналізуючи Главу 9 Угоди про асоціацію, доходимо висновку про те, що сторони у своїх

зобов'язаннях спираються на міжнародні стандарти щодо певного об'єкта. Зокрема, у підрозділі 1 частини 2 Глави 9 визначені стандарти, які стосуються авторського права та суміжних прав, а у Статті 161 Угоди про асоціацію «Надання охорони» конкретизовані міжнародні стандарти у сфері авторського права та суміжних прав. Ці міжнародні стандарти прописані у таких міжнародних документах: у статтях 1–22 Міжнародної конвенції про охорону інтересів виконавців, виробників фонограм і організацій мовлення (Римська конвенція 1961 року); у статтях 1–18 Бернської конвенції про охорону літературних та художніх творів (1886 року з останніми змінами 1979 року); статтях 1–14 Договору Всесвітньої організації інтелектуальної власності (далі – ВОІВ) про авторське право (1996 року, WCT); статтях 1–23 Договору ВОІВ про виконання і фонограми (1996 року).

Зупинимося на строках чинності авторського права, які передбачені статтею 162 Угоди про асоціацію. Пункт 1 зазначеної статті відсилає до Бернської конвенції, де вказано: «Права автора літературного або художнього твору в розумінні статті 2 Бернської конвенції є чинними протягом життя автора і протягом 70 років після його смерті незалежно від того, коли твір був правомірно оприлюднений».

Модифікація правового регулювання авторського права і суміжних прав відбувається і за допомогою гармонізації законодавства України із законодавством ЄС.

Визначимо, що гармонізація та адаптація законодавства відрізняються здатністю сторін впливати на правопорядок один одного.

Так, у разі адаптації законодавства третіх країн до норм права ЄС цей процес є одностороннім. Такі держави не здатні впливати на механізм нормоутворення в системі ЄС, не спроможні змінювати норми права ЄС і створювати з державами-членами спільний правовий простір Союзу. Отже, відбувається лише залучення третіх держав до вже чинного правопорядку ЄС. У процесі гармонізації відбу-

вається узгодження та прийняття правових принципів і концептуальних підходів різних держав до встановлення одноманітного правового порядку. Отже, право ЄС є продуктом компромісу його держав-членів [5].

У сфері авторського та суміжних прав важливе значення для гармонізації національного законодавства із законодавством ЄС через зближення правових систем мали Директиви. Прикладами є Директива про гармонізацію строку охорони авторського права і деяких суміжних прав (93/98/ЄС) і Директива про гармонізацію певних аспектів авторського права та суміжних прав в інформаційному суспільстві (2001/29/ЄС).

Потреба гармонізації національного законодавства із законодавством ЄС у сфері авторського права і суміжних прав та з європейськими стандартами також відтворена в Угоді про асоціацію. Адже з огляду на специфіку відносин у сфері авторського права і суміжних прав, їх комплексний характер, необхідність дотримання і захисту інтересів автора, творця, що лежать в основі прав інтелектуальної власності, та водночас з огляду на монопольний характер таких прав надзвичайно важливо визначити баланс між публічними та приватними інтересами.

Причиною гармонізації законодавства у цій сфері є проблеми, що породжують відмінності між положеннями національного законодавства стосовно режимів правової охорони певних об'єктів права інтелектуальної власності, захисту прав інтелектуальної власності, вичерпання прав інтелектуальної власності тощо [4, с. 137].

Варто розмежувати сфери авторського права і суміжних прав, які піддаються гармонізації та стосовно яких доцільна уніфікація.

Процес реформування та уніфікації законодавства в ЄС для удосконалення правової охорони й захисту прав інтелектуальної власності відбувається постійно. У ЄС на порядку денному залишається питання гармонізації та уніфікації норм законодавства держав-членів стосовно об'єктів права інтелектуальної

власності. При цьому у процесі гармонізації впроваджуються норми європейських директив. Натомість регламенти як акти уніфікації змінюють для держав – членів ЄС правові статуси чи режими здійснення прав інтелектуальної власності [4, с. 160].

Однакове застосування уніфікованих норм у різних державах – членах ЄС є ключовою характеристикою уніфікації, саме в цьому полягає її відмінність від гармонізації, яка спрямована на встановлення єдиного результату регулювання. Отже, за критерієм мети регулювання уніфікація та гармонізація відрізняються тим, що метою уніфікації є однакове застосування норм права, а гармонізація – це встановлення єдиного результату дії норми права [6, с. 27].

Зближення окремих правових положень авторського права і суміжних прав різних правових систем відіграє специфічну роль в усуненні основних відмінностей, а застосування засобів уніфікації та гармонізації українського законодавства у сфері авторського права і суміжних прав сприяє адаптації законодавства України до законодавства ЄС [7, с. 206].

Засобами гармонізації законодавств країн – членів ЄС є міжнародні конвенції, рамкові рішення і директиви ЄС. Видання останніх усуває істотні розбіжності у правових системах країн – членів ЄС. Регламент ЄС застосовують переважно для уніфікації, оскільки він включається до законодавства автоматично [8, с. 8]. Видання актів уніфікації вносить зміни до правового статусу різноманітних видів результатів інтелектуальної діяльності, тому що на зміну окремій країні як територіальній сфері дії виключних прав приходять сукупність територій країн – членів ЄС та ЄС у цілому [1].

Як зазначалося вище, сфера правового регулювання авторського права і суміжних прав зазнає гармонізації. Оскільки гармонізація може здійснюватися не лише шляхом двосторонніх угод, які дають змогу враховувати специфіку сторін, а й шляхом багатосторонніх

конвенцій [9, с. 40], то логічно навести приклади багатосторонніх конвенцій. Такими документами є Бернська конвенція про охорону літературних та художніх творів 1971 року, Всесвітня конвенція про авторське право 1952 року, Міжнародна конвенція про охорону інтересів виконавців, виробників фонограм та організацій мовлення 1961 року тощо.

З огляду на це можна виокремити такі способи гармонізації: 1) приєднання України до міжнародно-правових документів, які закріплюють міжнародні стандарти у певній галузі; 2) узгодження положень національних нормативно-правових актів із приписами постанов інститутів Євросоюзу, взаємне визнання національних стандартів Україною та ЄС [10, с. 22].

Таким чином, гармонізація законодавства України із законодавством ЄС у сфері авторського права і суміжних прав є необхідною, але для встановлення єдиного результату дія норми права повинна не призводити до повної ідентичності, а має бути спрямована на створення погоджених підходів для приведення національного законодавства у відповідність до правової системи ЄС.

Отже, під час з'ясування особливостей гармонізації, адаптації та уніфікації українського законодавства у сфері авторського права і суміжних прав ми визначили, що основний категоріальний апарат цього дослідження складається з трьох таких дефініцій: гармонізації законодавства України із законодавством ЄС у сфері авторського права і суміжних прав, адаптації законодавства України до законодавства ЄС у сфері авторського права і суміжних прав та уніфікації законодавства України із законодавством ЄС у сфері авторського права і суміжних прав.

Наведені висновки не є остаточними, а результати цього дослідження надалі можуть бути використані в аналізованих проблемах.

**Висновки.** Отримані результати свідчать про таке:

а) категорії гармонізації законодавства України із законодавством ЄС, адаптації законодавства України до законодавства ЄС та уніфікації законодавства України із законодавством ЄС мають як тотожні, так і відмінні ознаки;

б) результати дослідження дозволили дати визначення таким поняттям:

– адаптація законодавства України до законодавства ЄС у сфері авторського права і суміжних прав – це процес зближення правової системи України із правовою системою ЄС, який включає взаємне затвердження національних стандартів, приєднання до міжнародних договорів, узгодження положень нормативно-правових актів України із приписами постанов інститутів ЄС, що стосуються авторського права і суміжних прав;

– гармонізація законодавства України із законодавством ЄС у сфері авторського права і суміжних прав – це процес зближення правової системи України та її підсистем із правовою системою ЄС і вимогами міжнародно-правових норм і стандартів шляхом усунення основних суперечностей або відмінностей між ними для встановлення єдиного результату дії норми права через приєднання до директив ЄС, що стосуються авторського права і суміжних прав;

– уніфікація законодавства України із законодавством ЄС у сфері авторського права і суміжних прав – це форма впорядкування законодавства через удосконалення, звільнення від застарілих актів, суперечливих норм та усунення прогалин з урахуванням міжнародного досвіду через застосування Регламенту ЄС для однакового застосування норм права, які змінюють правові статуси чи режими здійснення авторського права і суміжних прав.

### **Анотація**

У статті досліджено доцільність розвитку адаптації, гармонізації та уніфікації законодавства у сфері авторського права і суміжних прав, підстави їх здійснення, мета, способи та засоби впровадження.

Розглянуто питання співвідношення категорії гармонізації із такими суміжними правовими поняттями, як адаптація та уніфікація українського законодавства.

У статті з'ясовано особливості гармонізації, адаптації та уніфікації законодавства через аналіз міжнародних договорів, міжнародних конвенцій, директив ЄС, Регламенту ЄС. Окрему увагу приділено Директиві 93/98/ЄЕС, Директиві 2001/29/ЄС та Угоді про асоціацію.

Під час дослідження визначено тотожні та відмінні ознаки категорій гармонізації законодавства України до законодавства ЄС, адаптації законодавства України до законодавства ЄС та уніфікації законодавства України до законодавства ЄС.

Обґрунтовано зміст категорії адаптації. Адаптація законодавства України до законодавства ЄС у сфері авторського права і суміжних прав – це процес зближення правової системи України із правовою системою ЄС, який включає взаємне затвердження національних стандартів, приєднання до міжнародних договорів, узгодження положень нормативно-правових актів України із приписами постанов інститутів ЄС, що стосуються авторського права і суміжних прав.

Автором визначено дефініції гармонізації законодавства України із законодавством ЄС у сфері авторського права і суміжних прав, адаптації законодавства України до законодавства ЄС у сфері авторського права і суміжних прав та уніфікації законодавства України із законодавством ЄС у сфері авторського права і суміжних прав.

**Ключові слова:** гармонізація, уніфікація, адаптація, авторське право, суміжні права, суперечності, зближення, правова система, право інтелектуальної власності, правова система України та Європейського союзу.

### **Bondar N.P. Modern trends of harmonization, adaptation and union of Ukraine's legislation to the European Union legislation in the field of copyright and related rights**

#### **Summary**

The article examines the expediency of adaptation, harmonization and unification of legislation in the field of copyright and related rights, the grounds for their implementation, purpose, ways and means of learning.

The question of the ratio of the category of harmonization to related legal concepts as adaptation and unification of the Ukrainian legislation is considered.

The article deals with the peculiarities of harmonization, adaptation and unification of legislation through the analysis of international treaties, international conventions, EU directives, EU regulations. Particular attention is paid to the Directive (93/98 / EEC), Directive 2001/29 / EC and the Association Agreement.

During the research, the identical and distinctive features of the categories harmonization of the Ukrainian legislation with the EU legislation, adaptation of the legislation of Ukraine to the EU legislation and unification the legislation of Ukraine to the EU legislation.

The substantiation of the content of the category is adapted. Namely: adaptation of the Ukrainian legislation to the EU legislation in the field of copyright and related rights is a process of convergence of the legal system Ukraine with the EU legal system. This process involves mutual approval national standards, accession to international treaties, harmonization provisions of normative legal acts of Ukraine with the requirements of resolutions EU institutions dealing with copyright and related rights.



The author defined the definitions of harmonization of the Ukrainian legislation with the EU legislation in the field of copyright and related rights adaptation of Ukrainian legislation to EU legislation in the field of copyright and related rights and unification of the legislation of Ukraine to the EU legislation in the field of copyright and related rights.

**Key words:** harmonization, unification, adaptation, copyright, adjacent rights, contradictions, convergence, legal system, Intellectual Property Law, the legal system of Ukraine and the European Union.

**Список використаних джерел:**

1. Еннан Р.Є. Правова охорона інтелектуальної власності в Європейському союзі: передумови формування, сучасний стан, тенденції розвитку. *Часопис цивілістики*. 2012. Вип. 13. С. 110–119. URL: [http://nbuv.gov.ua/UJRN/Chac\\_2012\\_13\\_24](http://nbuv.gov.ua/UJRN/Chac_2012_13_24) (дата звернення: 12.03.2018).
2. Про Державну програму адаптації українського законодавства до законодавства Європейського Союзу : Закон України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1629-15> (дата звернення: 12.03.2018).
3. Угода про асоціацію між Україною, з однієї сторони, та Європейським Союзом, Європейським Співтовариством з атомної енергії і їхніми державами-членами, з іншої сторони, ратифікована 16 вересня 2014 року Верховною Радою України та Європейський парламентом. *Офіційний вісник України* від 26.09.2014 р., № 75, том 1, стор. 290, стаття 2125. URL: [http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/984\\_011](http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/984_011) (дата звернення: 12.03.2018).
4. Кадетова О.В. Угода про асоціацію України з Європейським Союзом в системі джерел права інтелектуальної власності: цивільно-правовий аспект : дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.03 ; Приват. ВНЗ «Ун-т Короля Данила». Івано-Франківськ, 2018. 279 с.
5. Яковюк І. Адаптація і гармонізація законодавства в умовах інтеграції: проблема співвідношення. *Вісник Академії правових наук України*. 2012. № 4. С. 29–42. URL: [http://nbuv.gov.ua/UJRN/varnu\\_2012\\_4\\_5](http://nbuv.gov.ua/UJRN/varnu_2012_4_5) (дата звернення: 12.03.2018).
6. Яценко К. Уніфікація правових норм та гармонізація національних законодавств як способи наближення правового регулювання в державах – членах Європейського співтовариства. *Український часопис міжнародного права*. 2002. № 3. С. 27–31.
7. Черняк Ю.В. Порівняльне правознавство: сучасний стан і перспективи розвитку : збірник наукових праць / за ред. Ю.С. Шемшученка, І.С. Гриценка, М.Б. Бучка / упор. О.В. Кресін. Київ : Логос, 2010. 520 с.
8. Трихліб К.О. Гармонізація законодавства України і законодавства ЄС: наближення загальноправової термінології : автореф. дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.01 ; Нац. юрид. ун-т ім. Ярослава Мудрого. Харків, 2014. 20 с.
9. Лукашук И.И. Глобализация, государство, право, XXI век. Москва : Спартак, 2000. 262 с.
10. Муравйов В. Організаційно-правовий механізм реалізації Угоди про асоціацію між Україною та Європейським Союзом. *Право України*. 2015. № 8. С. 17–32.